

2. R.A.Markus, Chrześcijaństwo w świecie rzymskim.
Tłum. R.Turzyński, Warszawa 1978, Pax, s.144.

W 1964 roku Instytut Wydawniczy "Pax" wydał tłumaczenie pracy A.H.Armstronga i R.A.Markusa "Wiara chrześcijańska i filozofia grecka". Obecnie zaś ukazało się tłumaczenie pracy R.A.Markusa "Chrześcijaństwo w świecie rzymskim".

Autor nie pisał jednak historii politycznej chrześcijaństwa. "Moim celem - podaje R.A.Markus /s.6/ - było przedstawienie chrześcijańskiego życia i chrześcijańskiej myśli, a także różnych konsekwencji wzajemnego oddziaływania między chrześcijaństwem a niechrześcijańskim światem. Inaczej mówiąc, usiłowałem prześledzić, jak kształtowała się chrześcijańska samoświadomość w świecie rzymskim /podkr.: Cz.M./, jak wyrażało się przekonanie chrześcijan o ich odrębności w społeczeństwie, w jaki sposób się z nim identyfikowali, ..., w jaki sposób przeciwstawiali się mu albo różnili się od niego".

Książka składa się ze "Wstępu" /s.5-9/, dziewięciu rozdziałów, "Noty bibliograficznej" /s.129-133/, "Komentarza do ilustracji" /s.134-141/, oraz "Indeksu" osobowego /s.143-145/. W rozdziale I: "Sekta wśród sekt" /s.10-19/ ukazuje autor proces wyodrębniania się chrześcijaństwa spośród religijnych sekt żydowskich. Tytuł rozdziału II: "Trzeci rodzaj ludzki" /s.20-36/ jest wyrażeniem używanym w starożytności na oznaczenie chrześcijan dla podkreślenia ich odrębności zarówno od Żydów jak i od pogan. W rozdziale III: "Kryzys tożsamości" /s.37-50/ przedstawione są wysiłki chrześcijaństwa do takiego wykształcenia swej odrębności, by nie stało się ono jednym z wielu ówczesnych kultów wschodnich, zalewających Imperium Romanum, lub nie uległo gnostycyzmowi rozpadając się na wiele sekt. Następ-

ne rozdziały noszą tytuły: IV - "Na drodze do oficjalnego uznania" /s.51-61/, V - "Rewolucja Konstantyna" /s. 62-73/, VI - "Religia panująca i ruch protestacyjny" /s.74-84/, VII - "Czasy chrześcijańskie a rzymska przeszłość" /s. 85-96/, VIII - "Triumf chrześcijaństwa a ludy barbarzyńskie" /s. 97-110/ i IX - "Rozstajne drogi" /s. 111-127/ traktujący o rozdźwięku między Wschodem a Zachodem. W ten sposób otrzymaliśmy ciekawie i zajmująco napisany popularny zarys rozwoju tej świadomości chrześcijan, która doprowadziła do wykształcenia wysoce zorganizowanej instytucji. Zauważyć należy, że autor rozpatruje chrześcijaństwo w aspekcie tylko ludzkim, pomijając aspekt konstytuujący. W wykładzie tym uderzają niekiedy zbyt nowoczesne sformułowania, jak np. na s. 15: /Chrystus/ "... został stracony wraz z dwoma terrorystami" lub niejasności: np. czy mamy "Historię chrześcijańskich początków" /s. 5/, czy początek chrześcijaństwa? Z kolei na s. 19 nasuwa się wątpliwość czy w wyrażeniu "antysemityzm chrześcijański" nie chodzi o antyjudajizm /różny przecież od antysemityzmu/ a występujący właśnie w omawianym okresie historycznym? Powstaje pytanie czy tego typu sformułowań użył autor czy wprowadzał je tłumacz? Udział redaktora daje się wyraźnie zauważyć w sposobie opracowania przypisów. Otóż tytuły niektórych tekstów patrystycznych podawane są w języku angielskim, chociaż istnieją one w języku oryginalnym i w przekładach polskich /np. przypis 2 i 3, s.11 i 18/. Niekiedy bowiem istniejące tłumaczenia polskie są podawane /np. przypis 5 na s. 21/, innym razem pomijane /np. przypis 9 na s. 26 , 15 na s. 29, 2 na s. 38 itd./. Wątpliwości budzić może również celowość dosłownego przetłumaczenia "Noty bibliograficznej" /bibliografii zalecającej/, w której większość pozycji to prace angielskie. Jeśli bowiem dajemy czytelnikowi jakiś przekład z prac angiel-

skich w celu spopularyzowania pewnych zagadnień, to zbyteczne jest podawanie tejże pracy w wersji oryginalnej, skoro korzysta się z przekładu. Czy nie lepiej byłoby podać w tym miejscu odpowiednie prace polskie lub istniejące tłumaczenia na język polski prac napisanych w innych językach? Brak nawet wszystkich istniejących tłumaczeń polskich prac zestawionych przez autora. Uwzględniono natomiast /z wyprzedzeniem/ tłumaczenie pracy A.Atiya, a pominięto wcześniej wydane przez "Pax" tłumaczenie książki C.N.Cochrane'a. Co więcej, niektórym autorom zmieniono również płeć, bowiem Christine Mohrmann jest kobietą. Wątpliwości budzi także określenie "eseje C.Mohrmanna". Czyż artykuły naukowe w "Études sur Latin des chrétiens" można zaliczyć do esejów?

Jednakże te usterki redakcyjne w niewielkim tylko stopniu obniżają wartość samej pracy, która jest interesującym uzupełnieniem poprzednio wydanego tłumaczenia książki A.H.Armstronga i R.A.Markusa.

Czesław Mazur

3. Orygenes, O zasadach. Tłum. S.Kalinkowski. Wstęp i opracowanie S.Kalinkowski, ks.W.Myszor, ks.E.Stanula, PSP XXIII, Warszawa 1979, ATK, s.368.

Dwudziesty trzeci z kolei tom PSP - to drugi polski przekład z dzieł Orygenesusa. Po udostępnieniu naszym czytelnikom dzieła "Przeciw Celsusowi" pracownicy Zakładu Patrologii ATK wydali wkrótce przekład drugiego wielkiego dzieła Aleksandryjczyka, a mianowicie: "O zasadach /chrześcijaństwa/", które J.Daniélou w swojej monografii o Orygenesie /Origène, Paris 1948, s.201/ nazwał pierwszą sumą teologiczną przed